



15/8/2020

נושאונט מס' 55



דבר העורך

שלום לכם,

נגיף הקורונה ממשיך לפגוע בחיי הבולאות המאורגנת: התערוכה שנועדה להתקיים בחודש מאי בגרמניה נדחתה לשנת 2023. בכך נקבע כי לא תתקיימנה תערוכות עולמיות בשנת 2020 ובמחצית הראשונה של 2021. התאחדות בולאי ישראל הפסיקה לקיים את היריד הבולאי לנוכח המצב, ויום הבולאות המסורתי לא יתקיים השנה. גם פעילותה של איל"ת מושפעת מהמצב, ובשלב זה איננו רואים כיצד ניתן לחדש את המפגשים שלנו בעתיד הנראה לעין.

אז מה נותר לנו? הפעילות של האגודה מצטמצמת בימים אלה להוצאת הביטאונים, "נושאון" ו"נושאונט". גם ההתאחדות ממשיכה להוציא לאור את "שובל" תוך הערכות לזמנים טובים יותר. מעבר לכך כולנו ממשיכים לטפח את האוספים שלנו, וכיום הדבר נעשה בעיקר בעזרת האינטרנט. להזכירכם, אתר האינטרנט של האגודה מכיל רשימת קישורים מעניינים לאתרי בולים, בולאים, אתרי סחר ועוד.

היו בריאים,

יורם ולורנס



כוכבים נעלמים: לא כל אחד הוא "כוכב" טיבי ניב

בולים המראים כוכבים יש כוכבי השמים לרוב. כיוון שאינני מציג את האוסף שלי אני מנצל את ההזדמנות להראות במאמר זה כמה "כוכבים" מבין בולי הכוכבים שלי. כמו כל אספן יש בי רצון להתפאר בפריטים אלה, ואגב כך גם להצביע על כמה סכנות האורבות לאספן הבלתי מנוסה.

הדוגמא הראשונה בה נתבונן היא בול שהונפק בארצות הברית בשנת 1973 לציון חמש מאות שנה להולדתו של האסטרונום הדגול **ניקולאוס קופרניקוס**, אבי המודל ההליוצנטרי של מערכת השמש (כלומר, המודל לפיו כוכבי הלכת ובהם גם כדור הארץ סובבים את השמש). על פי קטלוג סקוט מחירו של בול קופרניקוס הרגיל הוא כ-25 סנט. לעומת זאת מחירו של הבול ללא צבע כתום הוא 650 דולר, וללא הצבע השחור – 800 דולר. אין ספק כי שני בולים אלה הם "כוכבים" של ממש.



בול קופרניקוס של ארצות הברית.
מימין לשמאל: בול רגיל, בול ללא צבע כתום, בול ללא צבע שחור, בול עם הזזה ימינה של הצבע השחור.

הנה דוגמא נוספת: בשנת 1975 הנפיקה ארצות הברית בול לציון מסעה של הגשושית הרובוטית "פיוניר 10" אל כוכב הלכת צדק. הייתה זו הפעם הראשונה בה זכינו לראות תמונות של צדק מקרוב. הבול עצמו עולה 20 סנט על פי הקטלוג, בעוד שמחירו של הבול החסר את הצבעים אדום וצהוב כהה מגיע ל-900 דולר.

בדברנו על טעויות הדפסה יש להבדיל בין טעות ראשית (באנגלית – major error) לבין טעות משנית (באנגלית – minor error). העדר מוחלט של צבע נחשב לטעות ראשית,

בעוד שהזזה של צבע או של הנקבוב נחשבת לטעות משנית. כפי שראינו לעיל מחירו של בול עם טעות ראשית מגיע לרוב לכמה מאות דולרים. לעומת זאת טעויות משניות נסחרות



טעות: ללא אדום וצהוב כהה

בול "פיוניר"



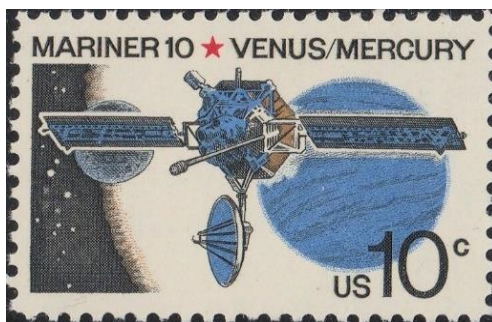
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בדרך כלל בטווח מחירים של עשרות דולרים. דוגמא טובה היא בול נוסף משנת 1975 המוקדש לגשושית "מארינר 10", אשר נשלחה את כוכב הלכת חמה. הבול ללא הכוכב האדום סובל מטעות ראשית ומחירו מגיע ל-325 דולר, ואילו אחרים, שבהן הטעויות הן משניות, זולים בהרבה. אני חייב לציין שאני, באופן אישי, מסכים עם גישה זו: קשה לי להבין אספנים המוכנים להוציא סכום כספי גבוה עבור תזוזה מינורית של צבע, אשר יש צורך בזכוכית מגדלת כדי להבחין בה.

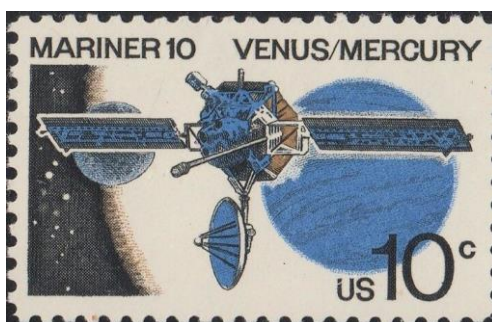
הדיון הכספי במחירם של הבולים מלווה תמיד בתחושה לא נעימה, שהרי איננו באים להשוויץ בעומק הכיס שלנו (ולי אישית גם אין במה להשוויץ...). יחד עם זאת, חשוב לי להתייחס למחירי הפריטים, משום שללא מידע זה אתקשה לנמק כמה מהאבחנות וההמלצות שלי. המלצות אלו מתבססות על למעלה מ-60 שנה של איסוף בולים, וחבל שלא לחלוק אותן עם הקוראים בשל אי נעימות. בכל זאת, כדי להקהות את הטעם הרע, אציין כי בתחום האיסוף שלי קיימים בשוק פריטים רבים החסרים לי, משום שמחירם מגיע לכדי 10,000 דולר ואף יותר.

הקורא שם בוודאי לב לכך, שכל הדוגמאות אותן הצגתי עד כה הן של בולי ארצות הברית. אופי שוק תשניות הדפוס של הבולים האמריקאים שונה מזה של שוק התשניות של בולי ברית המועצות למשל. כפי שכבר ציינתי, בארצות הברית ההבדל בין מחירן של שגיאות ראשיות לבין שגיאות דפוס בשל "תאונות" מקריות ומשניות הוא גדול מאד. לעומת זאת, אספני ברית המועצות מוכנים לשלם מחירים אסטרונומיים על תשנית נקבוב של הבדל בחצי שן או על תזוזת צבע של קו קטן בשני מילימטרים.

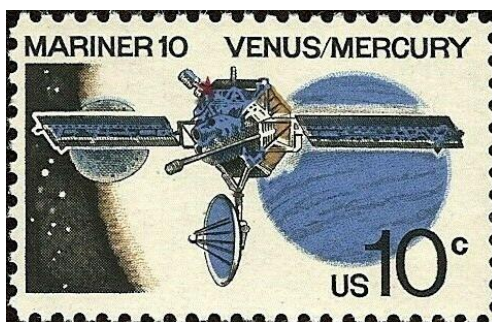
בשנים האחרונות הביקוש לשגיאות דפוס מצד אספנים תמטיים עלה מאד והמחירים שלהם עלו בהתאם. למרות זאת, אם נתבונן במחירים המופיעים בקטלוג סקוט האמריקאי לבולי ארצות הברית לא נראה עליה משמעותית במחירים של שגיאות כאלו לאורך השנים, אפילו לא בנושא פופולארי יחסית כמו חלל. ההסבר, לדעתי, הוא כי השוק של בולי ארצות הברית הוא בעיקרו של אספנים מסורתיים, האוספים את כל בולי ארצות הברית. השפעתם של אספנים תמטיים קטנה יותר בשוק זה, והם לא "דחפו" את המחירים כלפי מעלה. הקונים בשוק האמריקאי הם מתוחכמים יותר, מבססים את



בול ה"מארינר 10"



טעות ראשית: הכוכב האדום חסר



טעות משנית: הכוכב האדום מווז כלפי מטה



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

החלטותיהם על מידע אמין ועומדים על קבלת תעודות מומחה המאשרות את האותנטיות של הפריטים.

לא זה המצב בשוק המזרח אירופי. המחיר הקטלוגי של שגיאות הדפסה רבות נסק בשנים האחרונות, ומחירי השוק בפועל נדים מעלה ומטה כספינה בים סוער. הבול הרומני הנראה כאן בצד ימין הוא משנת 1963 והוא מציג את החללית הרוסית "לונה 4", אשר נועדה לבצע נחיתה רכה על הירח, אך בפועל רק טסה בסמוך אליו. הבול השמאלי הודפס ללא צבע אדום, ונראה כאילו החללית "ברחה" מתוך הכוכב הלבן. על פי קטלוג "מיכל" מחירו של בול כזה הוא 400 יורו. בפועל המחירים נעים בין 50 דולר ל-200 דולר.



בול לונה 4 עם ובלי צבע אדום

מדוע המחיר כה נמוך ביחס לקטלוג? משום שהשוק רווי בזיופים, כך שההיצע גדול יותר. לפי דעתי רוב העותקים הנמכרים באתרים כמו אי-ביי ואפילו בבת

המכירה הקטנים הם מזויפים. הצבע האדום חסר בהם לא בשל תקלה בתהליך ההדפסה אלא משום שהוא הוסר באמצעים כימיים מבול שהיה תקין לחלוטין.

כיצד ניתן להבחין בזיוף כזה? במקרים רבים ניתן לראות בעזרת מיקרוסקופ או אפילו באמצעות זכוכית מגדלת שאריות של הצבע "החסר" על גבי הבול. אבל גם אם בבדיקה פשוטה כזו לא ניתן לזהות שיירים של הצבע החסר עדיין אין להסיק מכך שמדובר בטעות אמיתית. המומחים של האגודה הבולאית האמריקאית (ה-APS) נעזרים בשירותי מעבדה ובה מכשירי ספקטרוסקופיה המבוססים על לפחות ארבע טכנולוגיות שונות לאיתור צבע. רק תעודת מומחה הנשענת על עבודה מדעית כזו יכולה להניח את דעתי כאספן כי מדובר בטעות אמיתית.

אני ממליץ בחום לכל מי שרוכש טעות של חוסר צבע, ובמיוחד צבע אדום או צהוב, לוודא שיש תעודת מומחה מוסמך המוכר על ידי הגופים הבולאים הבינלאומיים. התעודה צריכה להעיד כי **הצבע חסר במלואו**. המלצה זו נכונה לכל בולי העולם, ובפרט לבולי מדינות מזרח אירופה. מי שאינו עושה כך שם את כספו על קרן הצבי. זכרו: **לא כל כוכב חסר הוא באמת "כוכב"**.

טיבי יניב נמנה עם מייסדי איל"ת והיה עורך "נושאון" הראשון. טיבי כיהן שנים רבות כמנכ"ל התאחדות בולאי ישראל, והוא אוסף בולים בנושא החלל. לתגובות: info@israelphilately.org.il



גילויים חדשים בנוגע לציורים עתיקים משה ביאלי

במהלך השנים האחרונות פרסמתי כמה מאמרים ב"נושאון", "נושאונט" ו"שובל" שעסקו בציורי המערות והסלעים של האדם הקדמון. המאמר הנוכחי נועד להשלים את התמונה, ולספק לקורא מידע עדכני מהתגליות האחרונות בנושא.

אנתרופולוגים מחשיבים את ציורי המערות והסלעים כציון הדרך הראשון בהתפתחותה של המחשבה המופשטת, כלומר, היכולת להרהר על רעיונות או אירועים. המחקר של ציורים אלה עשוי לספק לנו הצצה לעולמם הרוחני של אבותינו, ולתהליכים היסטוריים שונים אותם הם עברו.

ציורי מערות וסלעים ניתן למצוא כמעט בכל רחבי העולם, וגם על כך כבר כתבתי במאמרים קודמים. אחד האזורים בהם נמצאו ציורי מערות רבים הוא האי בורנאו שבאינדונזיה. לאחרונה התמקדו מדענים החוקרים את הציורים במערות אלה בציור ספציפי, ארבעה מטרים וחצי רוחבו, המראה, כנראה, סצנה של ציד. הציור כולל שישה בעלי חיים, מתוכם שניים הם חזירי יבלות וארבעה הם אנואה – סוג של תאו גמדי הנפוץ באינדונזיה. מסביב לבעלי החיים נראים כשמונה בני אדם. קטע מן הציור נראה בתמונה להלן (למרבית הצער אין עדיין פריט בולאי המראה ציור זה במלואו או בחלקו).



חלק מציור קיר ממערת סולאוסי בבורנאו. הציור הוא בן 44,000 שנה



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מה חשיבותו של ציור זה? הציור התגלה במערת סולאוסי בבורנאו לפני כשלוש שנים, ולאחרונה קבעו מדענים, בעזרת מדידת דעיכה רדיואקטיבית של אורניום, כי הוא בן 44,000 שנה. המשמעות היא, שמדובר בציור הפיגורטיבי הישן ביותר הידוע לנו כיום, והוא מקדים בכמה אלפי שנה את הציורים המוכרים לנו מאירופה.

חשוב לציין, כי קיימים בעולם ציורים עתיקים יותר. בספרד נמצאו ציורי מערה שגילם כ-64 אלף שנה, אשר נוצרו על ידי ניאנדרטליים, שכן הומו סאפיינס ("האדם הנבון") הגיע לאירופה מאוחר יותר. אך ציורים אלה מורכבים מקווים וסימנים בלבד, ואין בהם דמויות של ממש. לעומת זאת, הציור האינדונזי לא רק מראה דמויות אלא מתאר סצנה מפורטת של ציד, דהיינו, מספר סיפור שלם. עד כה חשבנו כי הציור העתיק ביותר המראה סצנה כזו נמצא במערות לאסקו בצרפת. גילם של ציורים אלה בצרפת הינו כ-17 אלף שנה, והנה בבת אחת "קפצנו" 27,000 שנה אחורנית!



ציורי קיר באינדונזיה:
תבנית כף היד הנראית באדום צוירה לפני 39,900 שנה,
בעוד שבעל החיים הוא בן 35,400 שנה.

כפי שציינתי, התגלית החדשה והמרגשת הזו טרם הונצחה על פריטים בולאיים כלשהם, ויש להניח כי בשנים הקרובות נראה הנפקות אשר יתקנו את המעוות. בינתיים אנו נאלצים להסתפק בבול בודד אשר הונפק באינדונזיה ואשר מראה "טעימה" מאוצרות ציורי הקיר במערת סולאוסי. למעשה, ניתן לראות בבול שני ציורים שונים: תבנית כף יד בצבע אדום שהיא בת 39,900 שנים, ובעל חיים (שהוא מעין הכלאה של צבי עם חזיר) המתוארך לסביבות 35,400.

מדענים סבורים כי ההומו סאפיינס הגיע לאינדונזיה מאפריקה כמה אלפי שנה קודם לכן, ומכאן עולה השאלה האם "האדם הנבון" הביא עימו מאפריקה את היכולת לספר סיפור באמצעות ציור? ואולי ההומו סאפיינס פיתח יכולת זו בנפרד ובאופן עצמאי במקומות השונים אליהם הוא היגר? כך או אחרת, היכולת לספר סיפור היא אחד הצעדים האחרונים בהתפתחותו הקוגניטיבית של האדם, ומסתבר שיכולת זו היא מוקדמת ממה שחשבנו.

הקהילה המדעית עודנה מתחבטת בשאלה האם ההומו סאפיינס ידע לצייר סצנות מורכבות עוד באפריקה, לפני שהתפשט על פני העולם כולו. האם אירועים היסטוריים או אבולוציוניים הם שעוררו את פרץ היצירה האנושית בו זמנית במקומות שונים? ברור שאין ביכולתי להכריע בשאלות אלה, אך כל תיאוריה אותה מעלים מדענים חייבת להתייחס לאחדות התמטית הקיימת בציורי המערות ברחבי העולם. כדי להדגים נקודה זו אני מציע לקרוא להשוות את תבנית כף היד בבול מאינדונזיה לציורי הידיים



נגטיבים של יד ממערת אל-קסטיו

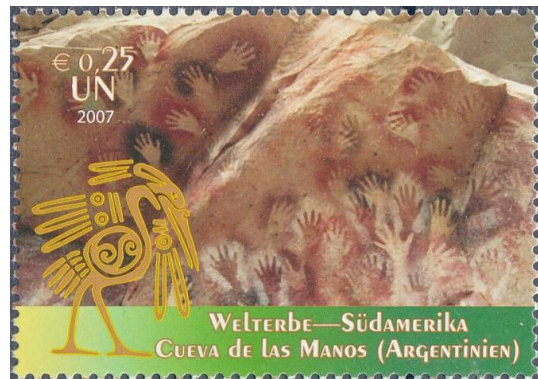


איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

שנתגלו במערת אל-קסטיו (El Castillo) בצפון ספרד. במערה זו נתגלו יותר מ-50 ציורי נגיטיב של כפות יד, והם מתוארכים לסביבות 40,800 שנה. דוגמא נוספת לאותו מוטיב היא הציורים ב"מערת הידיים" בסנטה קרוז בארגנטינה, אותם מייחסים מדענים לציידים שנדדו באזור לפני כ-13,000 שנה.

תמה אחרת החוזרת בציורי מערה בכל רחבי העולם היא בעלי חיים. לשם הדוגמא בלבד אני מציג כאן את הביזון ממערת שובה בדרום צרפת (בול מרומניה בצד ימין), אשר גילו הוא כ-35,000 שנים, ואת בעלי החיים השונים הנראים בגיליונית מברזיל שהם צעירים יחסית – "רק" כ-10,000 שנה. האם האדם הקדמון הביא איתו את המסורת של ציור מוטיבים אלה מאפריקה, או פיתח אותם באופן בלתי תלוי במקומות השונים אליהם הגיע? אני משאיר את התשובה לחוקרים.



ציורים מ"מערת הידיים" בארגנטינה



Brapex VI

Belo Horizonte - MG
18 a 26/5/85

6ª EXPOSIÇÃO FILATÉLICA BRASILEIRA



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

הערה אחרונה לסיום: בגיליון 53 של "נושאונט" הצגתי את "תפיסת העולם" שלי כבולאי תמטי, והסברתי, כי אף שאינני שואף להציג את האוסף שלי במסגרת תצוגה תחרותית אני מאמין באיסוף בעל ראייה רחבה, המאפיין מציגים תמטיים. מסיבה זו אני כולל באוסף שלי גם בולים אשר לכאורה אינם שייכים לנושא, אך למעשה מהווים חלק מהסיפור. להדגמת נקודה זו הנה בול מקנדה המציג ביזון. הבול אינו שייך לכאורה לנושא



של ציורי מערות, ואף על פי כן הוא כלול באוסף שלי. אני מציב אותו לצד הבול הרומני שבעמוד הקודם, ובכך אני מבליט את יכולתו של הצייר האלמוני לדייק בתיאור דמותו של בעל החיים. בדרך זו אני יכול לבטא את הערכתי לאיש אשר הצליח בתנאים לא נוחים ליצור יצירה אמנותית ממנה אנו נהנים עשרות אלפי שנה אחר כך.

משה ביאלי אוסף, מלבד ציורי מערות, גם את נושא התנ"ך באמנות. כתובתו
למשלוח תגובות: biali.moshe@gmail.com